

‘નિયમસાર’ ૧૨૩ ગાથા.

સંજમણિયમતવેણ દુ ધમ્મજ્ઞાણેણ સુક્કજ્ઞાણેણ ।

જો જ્ઞાયઙ્ અપ્પાણં પરમસમાહી હવે તસ્સ ॥૧૨૩॥

સંયમ, નિયમ ને તપ થકી, વળી ધર્મ-શુકલધ્યાનથી,

ધ્યાવે નિજાત્મા જેહ, પરમ સમાધિ તેને જાણવી. ૧૨૩.

અહીં સમાધિનો અર્થ પરમ અતીન્દ્રિય આનંદમાં રમવું એ પરમસમાધિ છે. પરમ અતીન્દ્રિય આનંદ એવો જે પ્રભુ આત્મા એવો, એમાં રમવું, એનું નામ સમાધિ છે. ઓલા બાવા સમાધિ લગાવે એવું નથી. ‘લોગસ્સ’માં પણ આવે છે ને? ‘સમાહિવરમુત્તમં દિતુ’ પણ એ સમાધિનો અર્થ આવડે નહિ. એમ ને એમ ગડિયા હાંકે જાય.

ટીકા :- ‘અહીં (આ ગાથામાં) સમાધિનું લક્ષણ (અર્થાત્ સ્વરૂપ) કહ્યું છે.’ શું? ‘સમસ્ત ઇન્દ્રિયોના વ્યાપારનો પરિત્યાગ તે સંયમ છે.’ પાંચેય ઇન્દ્રિયો તરફનું લક્ષ છોડી અતીન્દ્રિય આનંદ તરફ લક્ષ કરવું એનું નામ સંયમ છે. આહા...! પાંચેય ઇન્દ્રિયનો વિષય જે શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ, તેનું લક્ષ છોડી, આશ્રય છોડી, તેના તરફનું વલણ છોડી અણિન્દ્રિય

* અધિકરણ = આધાર. (અંતરંગ ક્રિયાનો આધાર આત્મા છે.)

એવો જે ભગવાનઆત્મા તેમાં લીનતા કરવી. આહાહા...! છે? એ પરિત્યાગ. ઇન્દ્રિયોનો પરિત્યાગ અને સ્વરૂપમાં એકાગ્રતા એ સંયમ છે. આહાહા...! આનું નામ સંયમ. એકલી ઇન્દ્રિયોનો પરિત્યાગ નહિ. ઇન્દ્રિયનો પરિત્યાગ તો ત્યારે કહેવામાં આવે કે અણિન્દ્રિય આત્માનો અનુભવ થાય, શુદ્ધ ચૈતન્ય આનંદકંઠ પ્રભુનો અનુભવ થાય ત્યારે ઇન્દ્રિયોનો પરિત્યાગ કહેવામાં આવે છે. અસ્તિના ભાન વિના પરિત્યાગ થતો નથી. આહાહા...! શું કહ્યું સમજાણું?

અહીં તો એમ લીધું કે ‘સમસ્ત ઇન્દ્રિયોના વ્યાપારનો પરિત્યાગ...’ લ્યો! આમ ઇન્દ્રિયોના વ્યાપારનો પરિત્યાગ કરીને બેઠા ને આમ... એમ નહિ. ઇન્દ્રિયોના વ્યાપારનો પરિત્યાગ ત્યારે કહેવાય કે આત્મા પોતાના આનંદસ્વરૂપ છે, એમાં લીનતા કરે છે ત્યારે ઇન્દ્રિયોનો પરિત્યાગ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? આ ઉપર ભાષા તો એમ લઈ લે કે ઇન્દ્રિયનો વેપાર ઘટ્યો, છોડી દીધો. ફરીને વિશેષ લેશે.

‘નિજ આત્માની આરાધનામાં તત્પરતા તે નિયમ છે.’ આ ‘નિયમસાર’ છે ને? નિયમ કોને કહેવો? પહેલા સંયમ આવ્યો. સંયમ-સં-સમ્યગ્દર્શનપૂર્વક યમ એનું નામ સંયમ. જેને સમ્યગ્દર્શન નથી ત્યાં સંયમ હોતો નથી. એથી કહે છે કે ‘સમસ્ત ઇન્દ્રિયોના વ્યાપારનો પરિત્યાગ...’ પરિત્યાગ. એકલો ત્યાગ નથી લીધું. સમસ્ત પરિત્યાગ. ઇન્દ્રિય તરફનું વલણ છોડીને અતીન્દ્રિય આનંદકંઠ પ્રભુ, એમાં સંયમ રહેવો, સ્થિર રહેવું એ સંયમ છે. સંયમ કોઈ બાહ્ય ક્રિયાકાંડ અને ક્રિયા આડંબર એ કોઈ સંયમ નથી. ‘નિજ આત્માની આરાધનામાં તત્પરતા તે નિયમ છે.’ આહાહા...! નિયમ એને કહીએ કે નિજ આત્મા જે આનંદકંઠ પ્રભુ, અતીન્દ્રિય આનંદનું દળ, એમાં લીન થવું એ આરાધનાને અહીં નિયમ કહે છે. આહાહા...! વ્યવહારની વાતું તો... એ વ્યવહારના પણ અત્યારે ક્યાં ઠેકાણા છે? આહાહા...! ઝીણી વાત બહુ. ‘આત્માની આરાધનામાં તત્પરતા તે નિયમ છે.’

‘જે આત્માને આત્મામાં આત્માથી ધારી-ટકાવી-જોડી રાખે છે તે અધ્યાત્મ છે...’ આહાહા...! આત્મામાં પુણ્ય-પાપના વિકલ્પથી રહિત પૂર્ણાનંદનો નાથ, એ બાજુની તત્પરતા, એનું નામ નિયમ છે. આહાહા...! છે? ‘તે અધ્યાત્મ છે અને એ અધ્યાત્મ તે તપ છે.’ બાકી અપવાસ આદિ અને વર્ષાતપ કરે એ તો બધી લાંઘણ છે, લાંઘણ. તપ નથી. આહાહા...! તપ તો એને કહીએ કે ‘આત્માની આરાધનામાં તત્પરતા...’ અને આત્માને એટલે શુદ્ધ ચૈતન્ય. એમાં ‘આત્માને આત્મામાં...’ આધાર ... અને ‘આત્માથી...’ અપાદાન. કર્તા, કર્મ, કરણ, સંપ્રદાન, અપાદાન છ બોલ આવે છે ને? છ બોલ. એમાં ‘આત્માને આત્મામાં...’ આત્મામાં... આહાહા...! ‘આત્માને આત્મામાં આત્માથી...’ રાગના વિકલ્પથી નહિ. આત્મા જે અતીન્દ્રિય આનંદ સ્વભાવ છે, એના નિર્વિકલ્પ આત્મપરિણામથી આત્મામાં ટકવું, રહેવું એનું નામ.. છે? તપ છે. અધ્યાત્મ છે. એનું નામ તપ છે. આહાહા...!

અહીં તો એક અપવાસ કરે, અહમ કરે, વર્ષાતપ કરે થઈ ગઈ તપશ્ચર્યા. પાંચ-સાત હજાર ખર્ચે અને ઢંઢેરો પીટે કે વર્ષાતપ કર્યું. ધૂળેય નથી. એ બધી લાંઘણું છે. લાંઘણ છે લાંઘણ. આહાહા...! મિથ્યાત્વનું પોષણ છે. છે કોઈ શુભભાવ અને માને છે તપ, ધર્મ, નિર્જરા. મિથ્યાત્વનું પોષણ છે. આકરી વાત છે, પ્રભુ! વીતરાગનો માર્ગ બહુ આકરો છે, ભાઈ! અપૂર્વ અને આકરો બે છે. આહાહા...! પૂર્વે એક સમય પણ અનંતકાળના પ્રવાહમાં કદી કર્યો નથી. એવી ચીજ અમુલ-જેની કિંમત નથી, એવી અપૂર્વ ચીજ આનંદકંઠ નાથ, નવ તત્ત્વમાં જે આત્મા છે, પુણ્ય-પાપ-આસ્રવ-બંધ તો પર્યાય પર છે, એનાથી ભિન્ન જે આત્મા છે... આહાહા...! દ્રવ્યસ્વરૂપે ભગવાનઆત્મા છે એ આત્માથી આત્મમાં તત્પર (રહેવું) એનું નામ અધ્યાત્મ છે અને એ અધ્યાત્મ તે તપ છે. આહાહા...!

‘સમસ્ત બાહ્યક્રિયાકાંડના આડંબરનો પરિત્યાગ જેનું લક્ષણ છે...’ આહાહા...! બીજી વાત કરે છે. જરી લાંબી વાત છે. ‘સમસ્ત બાહ્યક્રિયાકાંડ...’ મન-વચનથી કાંઈ કરવું, કરાવવું, અનુમોદવું એ બધી ક્રિયાકાંડથી રહિત. આહાહા...! ‘બાહ્યક્રિયાકાંડના આડંબર...’ એ તો બધા આડંબર છે. દુનિયામાં દેખે કે, ઓ...હો...! આ ત્યાગી છે. લુગડા છોડ્યા છે, બાયડી-છોકરા છોડ્યા છે. પણ અંદર મિથ્યાત્વ છોડવું જોઈએ એ તો છોડવું નથી. ત્યાગ તો એનો પહેલા થવો જોઈએ એની તો ખબર નથી. મિથ્યાત્વ કોને કહીએ એની તો ખબર પણ નથી. આહાહા...!

અહીં કહે છે, કે એ ‘બાહ્યક્રિયાકાંડના આડંબરનો પરિત્યાગ જેનું લક્ષણ છે...’ જેનું લક્ષણ છે. આહાહા...! ‘એવી અંતઃક્રિયાના અધિકરણભૂત આત્માને—’ અંતરની નિર્મળ વીતરાગી ક્રિયા જેનો આધાર આત્મા છે. આત્માના આધારે, આશ્રયે, અવલંબને જે વીતરાગી આનંદ પ્રગટ્યો એ ક્રિયા એ ધર્મ છે. આહાહા...! માણસને બહુ આકરું લાગે. ‘બાહ્યક્રિયાકાંડના આડંબરનો પરિત્યાગ...’ પરિત્યાગ છે ને? પરિ એટલે સમસ્ત પ્રકારે. અંશે પણ બાહ્યક્રિયા આડંબરનો ભાગ નહિ કે આ ક્રિયા શુભ છે. ભગવાનની ભક્તિ છે એટલે એ ભક્તિથી મને કાંઈક થશે, એમ બિલકુલ નહિ. બાહ્યપદાર્થના અવલંબને અંતર અવલંબન કદી થતું નથી. આહાહા...! આકરું છે, ભગવાન!

‘બાહ્યક્રિયાકાંડના આડંબરનો પરિત્યાગ જેનું લક્ષણ છે એવી અંતઃક્રિયાના અધિકરણભૂત આત્માને—’ નીચે ‘આધાર. (અંતરંગ ક્રિયાનો આધાર આત્મા છે.)’ દયા, દાન બાહ્ય ક્રિયાનો આધાર દિશા પર છે. પુણ્ય, પાપ, દયા, દાન, ભક્તિ, બ્રહ્મચર્ય શુભ એ રાગ છે. રાગની દિશા પર તરફ છે. રાગની દશાની દિશા પર તરફ છે અને વીતરાગી પરિણતિની દશા સ્વ તરફ છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? જેટલો વિકલ્પ ઊઠે છે, ચાહે તો ભગવાનની ભક્તિ કે સ્મરણ કે જાત્રા કે ગમે તે, એ વિકલ્પની દિશા પર છે. દશાની દિશા પર છે. અને એ વખતે નિર્વિકલ્પ દશાની દિશા સ્વ છે. તો પોતાના આત્માના આધારે ઉત્પન્ન થયો..

આહાહા...! આવ્યું?

‘અંતઃક્રિયાના અધિકરણભૂત...’ અંતરની નિર્વિકલ્પ,... રાગની ક્રિયા અને પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયથી રહિત અણીન્દ્રિય એવો જે ભગવાન, એની ક્રિયા, એનો આધાર ભગવાનઆત્મા છે. બાહ્યક્રિયાનો આધાર પરવસ્તુ છે. આહાહા...! અંતર રાગરહિત વીતરાગી પરિણતિની ક્રિયાનો આધાર આત્મા છે. આહાહા...! બેની દિશા ફેર છે. બેની દશાફેર છે, બેની દિશાફેર છે. દયા, દાન આદિનો જેટલો રાગ ઉત્પન્ન થાય છે, એ દશાની દિશા પર તરફ છે. પરદ્રવ્ય તરફ લક્ષ છે. અને વીતરાગી પરિણતિ થાય એ દશાની દિશા સ્વઆત્મા આધાર છે. વીતરાગ પરિણતિનો આધાર ત્રિકાળ આત્મા છે. આહાહા...! આવો માર્ગ છે. મનુષ્યપણું મળ્યું, જૈનમાં જન્મ્યા તોપણ જૈન પરમેશ્વર શું કહે છે એને સાંભળવા મળે નહિ અને પોતાની કલ્પનાથી જે મત, પરંપરા માનીને બેઠા એ બધી પાપની વાતું આખો દિ’ કર્યા કરે. આહાહા...! આત્માની વાતું બાપુ! એવી ઝીણી છે.

સમ્યગ્દર્શન, પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષય તરફનું વલણ છૂટી, મન, વચન, કાયાની ક્રિયાનું વલણ છૂટી, એ તરફનો ઝુકાવ છૂટી અંદર ભગવાનઆત્મા પૂર્ણાનંદનો નાથ, એમાં વળે છે ત્યારે પર્યાયમાં આત્મા અનુભવાય છે એનું નામ સમ્યગ્દર્શન કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? અને સમ્યગ્દર્શન વિના જ્ઞાન થતું જ નથી. મિથ્યાજ્ઞાન છે, ચારિત્ર મિથ્યા છે. વ્રત-તપ એ બધું મિથ્યા નિષ્ફળ છે. ચાર ગતિમાં રખડવાના કારણ છે. આહાહા...!

‘અંતઃક્રિયાના અધિકરણભૂત...’ અંતરની વીતરાગી પરિણતિ નિર્વિકલ્પ દશાનો આધાર, અંતઃક્રિયા એટલે અંતર વીતરાગી પર્યાય. પાંચ ઇન્દ્રિય તરફનું વલણ અને મન-વચન-કાયા તરફનું વલણ છોડી અંતઃક્રિયા જે વીતરાગ સ્વરૂપ તરફ ઢળે એ ક્રિયાનો આધાર આત્મા છે. એ આત્માના આધારે વીતરાગ પરિણતિ ઉત્પન્ન થાય છે. એ વીતરાગ પરિણતિ કોઈ રાગ, વ્યવહારરત્નત્રય કર્યો, તો વ્યવહારરત્નત્રયથી ધર્મની અંતઃક્રિયા ઉત્પન્ન થાય છે એમ છે નહિ. માર્ગ સમજે, ન સમજે. દુનિયા ગમે ત્યાં રખડે. માર્ગ તો આ છે. આહાહા...! આવ્યું?

‘અંતઃક્રિયાના અધિકરણભૂત...’ અંતર ધર્મની ધાર્મિકક્રિયા, વીતરાગભાવની ક્રિયા, વીતરાગભાવની પરિણતિની પર્યાય, એનો આધાર આત્મા છે. આહાહા...! કોઈ રાગની મંદતા કરી કે ભક્તિ આદિ કરી, પરમેશ્વરની સ્તુતિ કરી તો એનાથી અંતરક્રિયા પ્રગટે છે, એમ નથી. આહાહા...! ‘કે જેનું સ્વરૂપ અવધિ વિનાના...’ જે અંતઃક્રિયા, વીતરાગ પરિણતિની ક્રિયા, એનો આધાર આત્મા. એ આત્મા કેવો છે? આહાહા...! ‘જેનું સ્વરૂપ અવધિ વિનાના...’ જેની મર્યાદા નથી. ‘ત્રણે કાળે...’ આત્મા ભગવાન છે. આહાહા...! કોઈ કાળે પર્યાય ઉત્પન્ન થાય એનો કાળ હોય છે. પર્યાય નાશ થાય એના કાળે નાશ થાય. પણ ભગવાનઆત્મા તો ત્રણે કાળે મર્યાદા, ત્રણે કાળ જેની અવધિ અને મર્યાદા છે. આહાહા...! છે?

‘(અનાદિકાળથી અનંતકાળ સુધી) નિરુપાધિક છે...’ ભગવાનઆત્મા તો પરમાત્મસ્વરૂપ નિરુપાધિક છે. પર્યાયમાં વિકારાદિ છે એ આત્મામાં-દ્રવ્યમાં નથી. આહાહા...! દ્રવ્યસ્વરૂપ જે ભગવાનઆત્મા એ તો નિરુપાધિક છે, ત્રિકાળ નિરાવરણ છે, ત્રિકાળ ઉપાધિથી રહિત છે. આહાહા...! ત્રિકાળ નિરુપાધિક, (ઉપાધિથી) રહિત, એમાં નિર્મળપર્યાય પણ નથી. વિકાર આદિ તો નથી પણ ધર્મની નિર્મળ પર્યાય જે દ્રવ્યના અવલંબને ઉત્પન્ન થાય છે એ પર્યાયનો પણ દ્રવ્યમાં અભાવ છે. આહાહા...! દ્રવ્ય તો ત્રણે કાળે એકરૂપ છે. એના અવલંબને પર્યાય ઉત્પન્ન થાય એ સમય છે. આહાહા...! એ એક સમય છે. એક સમયમાં દ્રવ્યના અવલંબે અનંતી નિર્મળ પર્યાય ઉત્પન્ન થાય છે. જેની નિર્મળ પર્યાયનો આધાર આત્મા છે. નિર્મળ પર્યાયનો આધાર કોઈ દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર અને મૂર્તિ-પ્રતિમા કે સમ્મોદશિખર અને શેત્રુંજયની જાત્રા (એ નથી.)

મુમુક્ષુ :- જિનવાણી...

ઉત્તર :- શાસ્ત્ર ભણતર-ફણતર એ પણ આધાર નથી. શાસ્ત્ર ભણવું એ પણ વિકલ્પ છે. શાસ્ત્રમાં તો એમ પણ કહ્યું છે, કે શાસ્ત્ર તરફ લક્ષ જશે તો વ્યભિચારિણી બુદ્ધિ થશે. કેમકે એ પરદ્રવ્ય છે. કઠણ છે, ભગવાન! અમે દુનિયાને બધાને જાણીએ છીએ. આહાહા...! માર્ગ કોઈ બીજો જ છે. આહાહા...! એ કહે છે.

‘ત્રણે કાળે (અનાદિકાળથી અનંતકાળ સુધી) નિરુપાધિક છે...’ ભગવાનઆત્મા. જેમાં ભગવાનની ભક્તિના રાગની પણ ઉપાધિ નથી. આહાહા...! રાગ તે ઉપાધિ છે. ‘ત્રણે કાળે (અનાદિકાળથી અનંતકાળ સુધી) નિરુપાધિક છે તેને-જે જીવ...’ એવો જે આત્મા ‘તેને-જે જીવ જાણે છે, તે જીવની પરિણતિવિશેષ...’ એ જીવની અવસ્થા-દશા વિશેષ. આહાહા...! ‘તે સ્વાત્માશ્રિત...’ તે પરિણતિ સ્વઆત્મા આશ્રિત. ત્રણે કાળ રહેનાર ભગવાન આનંદકંઠ પ્રભુ, એના સ્વઆશ્રયે જે પર્યાય ઉત્પન્ન થાય... આહાહા...! એ ‘નિશ્ચયધર્મધ્યાન છે.’ આહાહા...! ગજબ વાત છે.

મુમુક્ષુ :- આત્મામાં અને આત્માને આશ્રયે પ્રગટ થયેલી શુદ્ધ પર્યાય.

ઉત્તર :- આત્માના આશ્રયે પ્રગટ થયેલી પર્યાય છે એ. ધર્મધ્યાન. એને આશ્રયે પ્રગટ થયેલી. પરને આશ્રયે નહિ. નિર્મળ વીતરાગ ધર્મની પરિણતિ જે ઉત્પન્ન થાય છે, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રની, એનો આધાર દ્રવ્ય ત્રિકાળી આત્મા છે. આહાહા...! જુદી જાતના છે. જજ! આ તમારા બધા કાયદા જુદી જાતના. સરકારના કીધા એ કાયદા દીધે રાખો. આ કાયદો ભગવાનના ઘરનો. કદી સાંભળ્યા નથી એણે. અરે...! પ્રભુ! આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- અત્યારે તો બહુ ફેરફાર થઈ ગયો. કોટવાળ... ઓલા કહે છે ને. ચોર કોટવાળને દંડે એવું થઈ ગયું. સત્ય વાત કહે છે તો એ નહિ... નહિ... એ એકાંત છે...

એકાંત છે. કરો એકાંત. મરો એકાંત કરીને. આહાહા..!

ભાઈ! એ નિરુપાધિક આત્મતત્ત્વ જે છે એ નિશ્ચય સ્વઆત્મ આશ્રિત, સ્વ આત્મા આશ્રિત. પરમાત્માને આશ્રિત નહિ, વીતરાગ આશ્રિત નહિ. વીતરાગ આશ્રિત કરે તો રાગ જ થાય છે. આહાહા..! પોતાના દ્રવ્યનો આશ્રય છોડીને કોઈપણ પરદ્રવ્ય અરિહંતદેવ પંચ પરમેષ્ઠી, એનો આશ્રય કરે તો રાગ જ ઉત્પન્ન થાય છે. અને રાગ એ ચૈતન્યની ગતિ નથી. એ દુર્ગતિ છે. એ ચૈતન્યથી વિરુદ્ધ ગતિ છે. આહાહા..!

એ ‘મોક્ષપાહુડ’માં કહ્યું છે. ‘પરદવાદો દુર્ગઈ’ ‘કુંદકુંદાચાર્યે’ પોતે ‘મોક્ષપાહુડ’ની ૧૬મી ગાથામાં કહ્યું. ‘પરદવાદો દુર્ગઈ’ પોતે કહે છે કે અમે પરદ્રવ્ય છીએ. તારું લક્ષ જો અમારા ઉપર જશે તો તને ચૈતન્યની દુર્ગતિ એટલે રાગ થશે. રાગનું ફળ ચાર ગતિ છે. આ રાગનું ફળ સ્વર્ગ છે. એ સ્વર્ગ પણ દુર્ગતિ છે. આહાહા..! ઝીણી વાત બહુ, બાપુ! અહીં તો ૪૫ વર્ષથી ચાલે છે. સાંભળનાર પણ સાંભળે છે. દેશ-પરદેશ બધે ચારે કોર ફેલાવ થઈ ગયો છે. ‘આફ્રિકા’ સુધી વયું ગયું છે. ૪૫ વર્ષથી આ પુસ્તકો ઘણા છપાઈ ગયા. ૨૨ લાખ તો અહીં છપાણા છે. અને ૮ લાખ ‘જયપુર’થી છપાણા. હજી ૭ લાખ રૂપિયાના ‘મુંબઈ’ તરફથી છપાવાના છે. ૭ લાખના ‘મુંબઈ’ તરફથી. એમાં એક પુસ્તક આવ્યું છે. આહાહા..! બધી વ્યાખ્યા સ્પષ્ટ, ઘણી ચોખ્ખી. સાધારણ ચાર ચોપડી ભલેણો માણસ પણ વાંચી શકે એવી સાદી ભાષા છે. પણ ગરજ હોય એની વાત છે.

અહીં કહે છે, ‘સ્વાત્માશ્રિત...’ આહાહા..! ‘નિશ્ચયધર્મધ્યાન છે.’ ભગવાન પૂર્ણાનંદનો નાથ, નિર્વિકલ્પ રાગરહિત, ભેદરહિત, ગુણ અને ગુણીનો જેમાં ભેદ પણ નથી. એવા ભગવાનઆત્મામાં ધ્યાન લગાવવું એ નિશ્ચય ધર્મધ્યાન છે. નિશ્ચયધર્મધ્યાનનો આશ્રય આત્મા છે. નિશ્ચય સાચા ધર્મધ્યાનનો આશ્રય પરચીજ નથી. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર પણ નિશ્ચય ધર્મધ્યાનનો આશ્રય નથી. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ધર્મધ્યાનનો કાઉસસગ કરીએ છીએ.

ઉત્તર :- આત્માના આશ્રય વિના ધર્મધ્યાન ક્યાં છે? રાગ છે. રાગ છે રાગ. વિકલ્પ. એ તો વિકલ્પ છે. અરિહંત... અરિહંત... અરિહંત... અરિહંત... અંદર ધુન લગાવે એ વિકલ્પ છે, રાગ છે. રાગ છે એ તો ઠીક પણ એમાં ભેદ નથી. આત્મા ગુણી છે અને આ આનંદગુણ છે એવો ભેદ પણ દષ્ટિનો વિષય નથી. આહાહા..! સમ્યગ્દર્શનનો વિષય તો એકલો અભેદ આત્મા છે. સ્વઆશ્રય. અખંડ સ્વઆશ્રય. આવી વાત છે, પ્રભુ! બેસે ન બેસે દુનિયા જાણે. અહીં કાંઈ દુનિયા માને કે આદરે તો આ ઠીક છે એવું કાંઈ છે નહિ. સત્ને સંખ્યાની કાંઈ જરૂર નથી. સત્ને સત્ની જરૂર છે. જાજી સંખ્યા હોય અને લાખો માણસ માને તો સાચું, થોડા માને તો ખોટું એવું કાંઈ છે નહિ. આહાહા..! ભાષા તો જુઓ! આહાહા..!

‘સ્વાત્માશ્રિત નિશ્ચયધર્મધ્યાન છે. ધ્યાન-ધ્યેય-ધ્યાતા, ધ્યાનનું ફળ વગેરેના વિવિધ

વિકલ્પોથી વિમુક્ત (અર્થાત્ એવા વિકલ્પો વિનાનું), અંતર્મુખાકાર...’ અંતર્મુખની પરિણતિ. તદ્દન અંતર્મુખ પરિણતિ. આહાહા...! ‘(અર્થાત્ અંતર્મુખ જેનું સ્વરૂપ છે એવું), સમસ્ત ઇન્દ્રિયસમૂહથી અગોચર...’ કોઈ પણ ઇન્દ્રિયથી, મનથી પણ અગોચર-ગમ્ય નહિ એવો પ્રભુ અંદર આત્મા છે. આહાહા...! ‘અગોચર નિરંજન-નિજ-પરમતત્ત્વમાં...’ આહાહા...! નિરંજન નિજ પરમતત્ત્વ ભગવાનઆત્મા, એમાં ‘અવિચળ સ્થિતિરૂપ...’ એમાં ચળવું નહિ, સ્થિર થવું. એવા નિશ્ચય ‘સ્થિતિરૂપ (—એવું જે ધ્યાન) તે નિશ્ચયશુક્લધ્યાન છે.’ ધર્મધ્યાનમાં તો હજી ધ્યાતા-ધ્યાન-ધ્યેય આદિ વિકલ્પ આવે છે અને પછી એકાગ્ર થાય છે. પણ થોડી એકાગ્રતા (હોય છે). શુક્લધ્યાનમાં ઘણી એકાગ્રતા (છે). બાકી વીતરાગભાવ એ ધર્મધ્યાન, વીતરાગભાવ એ શુક્લધ્યાન. વીતરાગભાવ એ ધર્મ. કેમ? કે આત્મા વીતરાગસ્વરૂપ છે.

‘ઘટ ઘટ અંતર જિન વસે અને ઘટ ઘટ અંતર જૈન. મત મદિરા કે પાન સો મતવાલા સમજે ન.’ પોતાના મતના આગ્રહના પક્ષને લઈને... આહાહા...! ‘ઘટ ઘટ અંતર જિન વસે...’ પોતે ભગવાન જ છે આત્મા. આહાહા...! અને ‘ઘટ ઘટ અંતર જૈન...’ એનો અનુભવ કરે એ જૈન. જૈન કોઈ વાડો અને પક્ષ નથી. હરિજન પણ આત્માનો અનુભવ કરે તો એ પણ જૈન છે. અને જૈનમાં જન્મેલાને જૈનનું ભાન નથી તો એ પણ જૈન નથી. કહો, ‘દામોદરભાઈ’! આવી વાતું છે. આહાહા...!

‘(—એવું જે ધ્યાન) તે નિશ્ચયશુક્લધ્યાન છે. આ સામગ્રીવિશેષો સહિત...’ આ સામગ્રીવિશેષ એટલે અંતરદષ્ટિ. અંતરદષ્ટિ, અંતરજ્ઞાન, અંતર રમણતા ‘આ સામગ્રીવિશેષો સહિત (—આ ઉપર્યુક્ત ખાસ આંતરિક સાધનસામગ્રી સહિત)...’ અંતરના સાધનસામગ્રી સહિત ‘અખંડ અદ્વૈત પરમ ચૈતન્યમય આત્માને જે પરમ સંયમી નિત્ય ધ્યાવે છે, તેને ખરેખર પરમ સમાધિ છે.’ આહાહા...! એક એક બોલ આકરો છે. સમાધિનો અધિકાર છે ને? બાવા સમાધિ ચડાવે એ નહિ, હોં! એ તો અજ્ઞાની મિથ્યાદષ્ટિ છે. જૈન સિવાય બધા માર્ગ મિથ્યાદષ્ટિના છે. આ જરી ઝીણી વાત પડે, ભાઈ! આહાહા...! દિગંબર ધર્મ સિવાય પણ કોઈપણ ધર્મ એ બધા મિથ્યાદષ્ટિ છે. માને ન માને સ્વતંત્ર છે. ત્રિલોકનાથની વાણી છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! આ વાણી... કેવી?

‘આંતરિક સાધનસામગ્રી સહિત અખંડ અદ્વૈત...’ એકરૂપ પ્રભુ. ‘પરમ ચૈતન્યમય આત્માને...’ હવે આત્મા કેવો છે એ સિદ્ધ કર્યું. રાગાદિ, ઇન્દ્રિય આદિનો વિષય નહિ પણ ચૈતન્યમય આત્મા. ચેતન-ચૈતન્યમય. ચેતનદ્રવ્ય આત્મા, ચૈતન્યમય એ જ્ઞાનમય. આહાહા...! ચૈતન્યમય કેમ કહ્યું? ચેતનવાળો એમ પણ નહિ. અભેદ કહ્યો છે. ચૈતન્યમય. ચેતન ચૈતન્યમય છે. ચૈતન્યવાળો છે એમ પણ નહિ. વાળામાં ભેદ થાય છે. આહાહા...! ‘પરમ ચૈતન્યમય આત્માને જે પરમ સંયમી નિત્ય ધ્યાવે છે,...’ આહાહા...! ‘તેને ખરેખર પરમ સમાધિ છે.’ છદ્મસ્થની વાત છે. આહાહા...! એને અંતરમાં શાંતિનો સ્વાદ આવે છે અને અતીન્દ્રિય આનંદનો

સ્વાદ આવે છે. અને એ બધી વીતરાગ પર્યાય છે એનો અનુભવ પર્યાયમાં થાય છે. દ્રવ્યમાં અનુભવ નથી થતો. દ્રવ્ય તો ધ્રુવ છે. એના આશ્રયે પર્યાયમાં અનુભવ થાય છે. એ શુક્લધ્યાન, ધર્મધ્યાનની વીતરાગી પર્યાય એ સ્વઆશ્રયે છે. આત્માને આશ્રયે બેય ઉત્પન્ન થાય છે. પરને આશ્રયે ઉત્પન્ન થતી નથી. આહાહા..! એક શ્લોક આટલો બધો કઠણ પડે. અહીં તો ઘણીવાર વંચાઈ ગયું છે આ.

મુમુક્ષુ :- નિશ્ચયની સમાધિ બતાવી આપે. નિશ્ચય સાધન.

ઉત્તર :- સાધન જ આ છે, સામગ્રી જ ઈ છે. સામગ્રી જ નિશ્ચય સામગ્રી છે. અંતરમાં આનંદસ્વરૂપની રાગરહિત એકાગ્રતા એ એની સામગ્રી છે. આહાહા..! આવી વાત. અહીં તો હજી એકેન્દ્રિયની દયા પાળો, પરને કાંઈક દાન આપો, આહાર આપો, પાણી આપો તો ધર્મ થાય. અહીં તો કહે છે, ત્રણલોકના નાથ તીર્થંકર છન્નસ્થ હોય. છન્નસ્થ જ્યારે આહાર લેવા જાય છે એમને આહાર દેનારને શુભભાવ થાય છે. ધર્મ નિર્જરા નહિ, પરિતસંસાર નહિ. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- એનાથી સંસાર કૃષ થાય.

ઉત્તર :- બિલકુલ નહિ. એ વાત કીધી હતી. ‘પોપટભાઈ’ સાથે ‘ગોંડલ’માં (સંવત) ૧૯૭૭ની સાલ. એના વેવાઈ. ૧૯૭૭ની સાલમાં ‘ગોંડલ’માં ઘણી ચર્ચા થઈ કે આ ભગવતીસૂત્રમાં એમ આવ્યું છે કે ભગવાનને રોગ થયો તો રેવતીના ઘરેથી દવા લઈ આવ્યા. અને દવા ખાધી. દવા લીધી તો એને પરિત સંસાર થયો. કીધું, એ વાત ખોટી છે. ભગવાનને રોગ થાય એ વાત ખોટી, દવા લાવ્યા એ વાત ખોટી, દવા ખાધી એ વાત ખોટી અને પરિતસંસાર થયો એ વાત પણ ખોટી છે. ૧૯૭૭ની સાલની વાત ચાલે છે. ૧૯૭૭ની સાલમાં ‘ગોંડલ’માં ‘રામજીભાઈ’ના વેવાઈ ‘પોપટભાઈ’ વૃદ્ધ હતા. આહાહા..! ‘પોપટલાલ જાદવજી’? વ્યાખ્યાનમાં તો બધા આવતા ને. જ્યાં જઈએ ત્યાં બધા આવે તો ખરા. કેટલાકને ન બેસે અને કેટલાકને બેસે. બધાને ક્યાંથી આ બેસે? બાપુ! આહાહા..! એ ભગવાન છે. પણ ભગવાનનું સ્વરૂપ એને બેસે કેમ? પામર બે બીડી પીવે ત્યારે દિશા ઉતરે. સવારમાં બે બીડી-સીગરેટ પીવે ત્યારે દિશા ઉતરે. હવે એને ભગવાન ભગવાન બતાવવો. તું ભગવાન છો. તારા આશ્રયે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન થાય છે. પરને આશ્રયે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ત્રણકાળ, ત્રણલોકમાં થતા નથી. આજ માને, કાલ માને, પછી માને આ માને છૂટકો છે. દુનિયા તો દુનિયા ઘણે પ્રકારે ઉંધે રસ્તે મનાવે છે. એ અહીં કહે છે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- એ બધી વાતું ઘણી છે. ખબર છે. બધી વાત થઈ ગઈ છે. ...કુમારે દયા પાળી. ઓલા શું? પગ નીચે આવ્યો તો પરિતસંસાર. બધી ખોટી વાત છે. વાત તદ્દન ખોટી છે. આહાહા..! બીજો વિપાક અધિકાર છે. વિપાકમાં દસ જણા મિથ્યાદષ્ટિએ સાધુને આહાર

આપ્યો અને પરિતસંસાર કર્યો એ વાત ખોટી છે.

અહીં તો વાત સત્ય છે. માને એ માને અને ન માને એ એને ઘરે રહ્યા. અહીં કાંઈ પક્ષ કરવો નથી. તેમાં કાંઈ જાજા માણસ વધારવા નથી. આહાહા...! મોટી ચર્ચા થઈ હતી. વિપાકની મોટી ચર્ચા થઈ હતી. વિપાકસૂત્ર છે. સુખવિપાક-દુઃખવિપાક. સુખવિપાકમાં દસ પ્રકારના અધિકાર છે. બધું જોયું છે. સત્તર વાર તો ભગવતી જોયું છે. ભગવતીના ૧૬ હજાર શ્લોક અને સવા લાખની ટીકા. સત્તર વાર. બધા શાસ્ત્ર (જોયા છે). એમાં આ જ્યારે અધિકાર આવ્યો કે રેવતીને ત્યાં આહાર લેવા ગયા, ભગવાનને રોગ થયો એણે પરિતસંસાર થયો. બિલકુલ જૂઠ છે, કીધું. પરદ્રવ્યના આશ્રયે કદી સંસાર ઘટતો નથી. સંસાર વધે છે, પ્રભુ! શું કહીએ? કોને કહીએ? શું કહીએ? આમ છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- ... પ્રકૃતિનો બંધ તો કર્યો ને?

ઉત્તર :- પ્રકૃતિ એનાથી બંધ નથી થયો. એ તો શુભભાવથી થયો છે. એ તો શુભભાવ હતો ત્યારે થયો, પોતાને. આ તો ઓલી રેવતી આહાર દેવા ગઈ'તી ને? એમ કહે છે ને ભગવાનને રોગ થયો. શું કહેવાય? ઝાડા.

મુમુક્ષુ :- લોહીખંડ ઝાડા.

ઉત્તર :- લોહીખંડ ઝાડા. ભગવાનને હોય લોહીખંડ ઝાડા? એને અશાતાનો ઉદય હોય? આહાહા...! ત્રણલોકના નાથ એ તો આનંદકંઠ. પરમ ઔદારિક શરીર હોય છે.

મુમુક્ષુ :- વીતરાગને અશાતા હોય નહિ.

ઉત્તર :- વીતરાગને હોય નહિ, ભાઈ! બહુ કઠણ વાત છે, બાપુ! બધી ખબર છે. દુનિયા કહે છે એ બધી ખબર છે. બધું વાચ્યું છે ને. અનેક શાસ્ત્રો (જોયા છે). ૪૫ સૂત્રો અનેક વાર વાંચ્યા છે. ૩૨ સૂત્ર તો આઠ મહિનામાં વરસો વરસ વાંચતા. પછી આ જે .. ૧૩ છે એ એકવાર (સંવત) ૧૯૭૬માં જોઈ લીધા. ૪૫ છે ને? 'દામનગર'માં ૧૯૭૬ની સાલ. એક અધિક મહિનો હતો. એ પાંચ મહિનામાં તો ૪૫ વખત લાખો-કરોડો ટીકા બધું જોયું. વાંચન તો... નિવૃત્તિ હતી ને. પણ આ વાત... આહાહા...! ક્યાંય નથી.

જુઓ! 'સામગ્રીવિશેષો સહિત...' એ સામગ્રીવિશેષ સહિત. '(—આ ઉપર્યુક્ત ખાસ આંતરિક સાધનસામગ્રી સહિત)... આંતરિક સામગ્રી. અંતરની એકાગ્રતા ધ્યાનમાં, આનંદમાં એ અંતરની સામગ્રી છે. આહાહા...! નિર્વિકલ્પ દશા એ અંતરની સામગ્રી છે. અંતરની સામગ્રી સહિત 'અખંડ અદ્વૈત પરમ ચૈતન્યમય આત્માને જે પરમ સંયમી નિત્ય ધ્યાવે છે,...' જે પરમ સંયમી સમકિતી... સમકિત વિના સંયમ હોતો નથી. સં-યમ એટલે સમ્યક્ સહિત યમ હોય છે. યમ એટલે વ્રત. જેને સમ્યગ્દર્શન નથી એને તો કાંઈ છે જ નહિ. બધા મિથ્યાદષ્ટિ છે. સંયમ પણ નથી, ઇન્દ્રિયદમન પણ નથી અને વ્રત પણ નથી અને તપ પણ નથી. આહાહા...! આકરી વાત છે.

‘પરમ ચૈતન્યમય આત્માને જે પરમ સંયમી નિત્ય ધ્યાવે છે, તેને ખરેખર પરમ સમાધિ છે.’ શાંતિ છે. આહાહા...! ત્યાં આત્મામાં શાંતિ છે. કેમકે આત્મા શાંતસ્વભાવથી પૂરો ભર્યો પડ્યો છે. શાંતસ્વભાવનો અર્થ ચારિત્રસ્વરૂપ. આત્મામાં ચારિત્રસ્વરૂપ ત્રિકાળ છે. પર્યાયમાં પ્રગટે એ બીજી ચીજ છે. અંદર આત્મામાં ચારિત્ર નામનો ગુણ ત્રિકાળ ધ્રુવ છે, ધ્રુવ. આહાહા...! એને અકષાયભાવ કહે છે. એને અકષાયભાવ કહે છે, શાંતભાવ કહે છે, ચારિત્રભાવ કહે એ બધા ધ્રુવ છે. ધ્રુવ. એને આશ્રયે જે સંયમ ઉત્પન્ન થાય છે એને સંયમ અને ચારિત્ર કહે છે. આહાહા...! એ કહ્યું. જુઓ! ‘સંયમી નિત્ય ધ્યાવે છે, તેને ખરેખર પરમ સમાધિ છે.’

‘[હવે આ ૧૨૩મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે :]’

શ્લોક-૨૦૧

(અનુષ્ટુભ)

નિર્વિકલ્પે સમાધૌ યો નિત્યં તિષ્ઠતિ ચિન્મયે ।

દ્વૈતાદ્વૈતવિનિર્મુક્તમાત્માનં તં નમામ્યહમ્ ॥૨૦૧॥

[શ્લોકાર્થ :-] જે સદા ચૈતન્યમય નિર્વિકલ્પ સમાધિમાં રહે છે, તે દ્વૈતાદ્વૈતવિમુક્ત (દ્વૈત-અદ્વૈતના વિકલ્પોથી મુક્ત) આત્માને હું નમું છું. ૨૦૧.

શ્લોક-૨૦૧ ઉપર પ્રવચન

નિર્વિકલ્પે સમાધૌ યો નિત્યં તિષ્ઠતિ ચિન્મયે ।

દ્વૈતાદ્વૈતવિનિર્મુક્તમાત્માનં તં નમામ્યહમ્ ॥૨૦૧॥

આહાહા...! એક તો દુનિયાના ધંધા આડે નવરા નથી. નવરાશ મળે ને કલાક સાંભળવા જાય ત્યાં કુગુરુ લૂંટી લે. ‘શ્રીમદ્’ કહે છે. કુગુરુ એક કલાક લૂંટી લે. એને વ્રત, નિયમ અને તપમાં ધર્મ મનાવી લે. મિથ્યાત્વને સેવે. એનો એક કલાક લૂંટી ગયા. આહાહા...! ‘શ્રીમદ્’ કહે છે. અરે...રે...! તત્ત્વની વાત વિના, પ્રભુ! અનંતકાળથી રખડે છે. નિજ જાતિને જાણ્યા વિના પરજાતથી કાંઈક મને થશે, પરદ્રવ્યથી મને કાંઈક લાભ થશે એ માન્યતા મિથ્યાત્વ છે. આહાહા...! એ મિથ્યાત્વ અનંત સંસારનું કારણ છે. મિથ્યાત્વ એ સંસાર છે. સ્ત્રી, કુટુંબ, પરિવાર, પૈસા, લક્ષ્મી, ધન, મકાન એ કાંઈ સંસાર નથી. એ તો અજીવ ચીજ, પર ચીજ

છે. સંસાર તો સ્વરૂપથી સંસારણ ઇતિ સંસાર. સ્વરૂપ જે ત્રિકાળી આનંદનો નાથ છે, એમાંથી ખસીને રાગાદિને પોતાના માનવા એ સંસાર છે. આહાહા...! સંસાર એ આત્માની એક વિકારી પર્યાય છે. આહાહા...! પર્યાય એટલે અવસ્થા.

સમ્યગ્દર્શન છે એ આત્માની નિર્વિકારી પર્યાય છે. મિથ્યાત્વ એ આત્માની વિકારી પર્યાય છે. કેવળજ્ઞાન એ આત્માની પૂર્ણ નિર્વિકારી પર્યાય છે. બધી પર્યાય છે. સંસાર પર્યાય છે, મોક્ષમાર્ગ પર્યાય છે, સિદ્ધ પર્યાય છે, આર્તધ્યાન પર્યાય છે, રૌદ્રધ્યાન પર્યાય છે, શુક્લધ્યાન પર્યાય છે, ધર્મધ્યાન પર્યાય છે. એ બધી પર્યાય છે. આહાહા...! આમાં અજાણ્યાએ કોઈ દિ' સાંભળ્યું ન હોય. આમાં કેટલું ધ્યાન રાખવું? 'માણેકલાલ'ના કુટુંબમાં છો ને? અહીં સાંભળ્યું હતું. 'માણેકલાલ' આવે છે ને. ગુજરી ગયા ને. એના મોટા ભાઈ પણ ગુજરી ગયા. બેય ગુજરી ગયા. નાનો આવે છે. આહાહા...!

પ્રભુ! વાત બહુ ઝીણી છે. કોઈનો અનાદર કરવાની વાત છે નહિ. પ્રભુ! તારી મોટપનો પાર નથી, નાથ! તું પરને આશ્રયે પ્રગટ થાય એવો તું પાંગળો-પામર નથી. પરને આશ્રયે તને કાંઈક ધર્મનો લાભ મળે એવો તું પામર નથી, પ્રભુ! આહાહા...! તારી અંદરમાં એટલું અનંત રતન ભર્યું છે. ચૈતન્યરત્નાકર આત્મા છે. ચૈતન્યના રત્નનો આકર-દરિયો અંદર છે, ભાઈ! આહાહા...! એની અંદરમાં ધ્યાનમાં નજર કરતાં પર રાગાદિની ક્રિયાનો અભાવ થતાં નિર્મળ પર્યાય પ્રગટે એનું નામ ધર્મધ્યાન અને મોક્ષનું કારણ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! અહીં કહે છે, જુઓ!

‘શ્લોકાર્થ :- જે સદા ચૈતન્યમય નિર્વિકલ્પ સમાધિમાં રહે છે,...’ આહાહા...! મુનિ તો જંગલમાં રહેતા હતા. મુનિને કદી વસ્ત્ર, પાત્ર હતા નહિ. ત્રણકાળમાં નહીં. ભગવાન પાસે આ માર્ગ છે, અહીં કહે છે એ માર્ગ ત્યાં મહાવિદેહમાં છે. અહીં કહે છે... આહાહા...! ‘સદા ચૈતન્યમય નિર્વિકલ્પ સમાધિમાં રહે છે, તે દ્વૈતાદ્વૈતવિમુક્ત...’ આહાહા...! હું દ્વૈત-ગુણી છું અને મારામાં ગુણ છે, એવો દ્વૈતનો વિકલ્પ પણ જેને છૂટી ગયો છે. અને હું ગુણી છું એવો વિકલ્પ પણ છૂટી ગયો છે. દ્વૈતનો પણ વિકલ્પ રાગ છૂટી ગયો છે, અદ્વૈતનો પણ વિકલ્પ છૂટી ગયો છે. દ્વૈત-અદ્વૈતનો અર્થ ‘જે સદા ચૈતન્યમય નિર્વિકલ્પ સમાધિ...’ જેમાં કોઈ રાગના અંશનું અવલંબન નથી. ભગવાનની ભક્તિ, ભગવાનની પૂજા, ભગવાનનું સ્મરણ એનો અંશે પણ આલંબન નથી. આહાહા...! એ તો બધો રાગ છે. એમાં ધર્મ માનવો એ તો મિથ્યાદષ્ટિ સંસાર છે. આહાહા...!

‘જે સદા ચૈતન્યમય નિર્વિકલ્પ સમાધિમાં રહે છે, તે દ્વૈતાદ્વૈતવિમુક્ત (દ્વૈત-અદ્વૈતના વિકલ્પોથી મુક્ત) આત્માને હું નમું છું.’ આહાહા...! જે કોઈ પોતામાં દ્વૈત એટલે હું આત્મા છું અને આ ગુણ છે, એવો દ્વૈતનો વિકલ્પ પણ છોડે છે અને હું ગુણી છું એવો વિકલ્પ પણ છોડે છે એવો દ્વૈતાદ્વૈતનો વિકલ્પ છોડવાથી જે વીતરાગ ધ્યાન થાય છે એને હું નમું

છું. આહાહા..! છે? એવા 'આત્માને હું નમું છું.' આહાહા..! આમાં એક કલાકમાં યાદ કેટલું રાખવું? ધંધાનું બધું યાદ રહે. વેપારની વાત બહુ યાદ રાખે. અમારે ત્યાં દુકાનમાં 'આનંદ' હતો. બહુ યાદ રાખે. મોટો વેપાર હતો ને. ક્યારે આવ્યો હતો, કેટલો ખાપ્યો, કેટલો પડ્યો રહ્યો, અત્યારે એનો ભાવ 'મુંબઈ'માં શું છે. એ ત્રણપટી એને ખબર હોય. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- કારણ કે દુકાન મોટી હતી એટલે 'મુંબઈ'નું ઓલું લેતા. શું કહેવાય? પાસ. 'મુંબઈ'નો પાસ એટલે ૩-૪ દિ'એ 'મુંબઈ' માલ લેવા કાયમ જાવું પડે. મોટો વેપાર. પછી 'મુંબઈ'નો માલ લાવે. એને ત્રણપટી ખબર હોય, કે આ ભાવ અત્યારે. દુકાનમાં હજારો ચીજો. આ ભાવ અત્યારે ચાલે છે, આ ભાવથી આ લાવેલા હતા. એમાંથી આટલું ખાપ્યું છે, આટલું બાકી છે. એય..! 'કાન્તિભાઈ'! તમારો ભૂકો. આહાહા..!

જેને જેની પ્રીતિ તેનું તેને કામ સહેલું લાગે. આહાહા..! રુચિ અનુયાયી વીર્ય. રુચિ અનુયાયી વીર્ય. જેને જેની રુચિ અને પોષાણ તેના તરફ તેનું વીર્ય-પુરુષાર્થ કામ કર્યા વિના રહે નહિ. જેની જેને જરૂરિયાત જણાય ત્યાં તે પુરુષાર્થ કર્યા વિના રહે નહિ. આહાહા..! ન્યાય લોજિકથી (વાત છે). આ તો વીતરાગ ત્રણલોકના નાથના ન્યાય છે. આહાહા..! રુચિ જે બાજુની છે એ બાજુ વીર્ય કામ કરે છે. જો પુણ્ય-પાપની રુચિ હોય તો ત્યાં કામ કરે છે. પણ ભગવાને તો એમ કહ્યું, કે પુણ્ય-પાપમાં રુચિ કરે, પુણ્ય-પાપ કરે છે એ નપુંસક છે. એ નપુંસક છે. પાવૈયાને હિજડાને જેમ વીર્ય ન હોય, પુત્ર ન હોય એમ આના શુભભાવમાંથી ધર્મપ્રજા ન હોય. માટે શુભભાવની રચના કરવાવાળો નપુંસક છે. આહાહા..! 'સમયસાર'માં આવી ગયું છે. શુભભાવ ગમે તે જાતનો હોય પણ એનો સ્વામી થાય છે અને કર્તા થાય છે એ નપુંસક-પાવૈયા-હીજડા છે. આહાહા..! કેમકે પાવૈયાને વીર્ય નહિ એટલે હીજડાને પુત્ર નથી થતા. એમ આ શુભભાવમાં ધર્મની પ્રજા ઉત્પન્ન નથી થતી. આહાહા..! ગજબ વાતું છે. .. આકરી પડે. માર્ગ તો આવો છે, પ્રભુ! ભગવાન 'સીમંધરપ્રભુ' બિરાજે છે. એમની આ બધી વાત છે. આહાહા..!

કહે છે, 'આત્માને હું નમું છું.' એવા આત્માને હું નમું છું. જેને દ્વૈતાદ્વૈતનો વિકલ્પ છૂટી ગયો છે. હું એક છું કે હું ગુણ ને ગુણી બે છું. એવો જેને રાગ વિકલ્પ છૂટી ગયો છે એને હું નમન કરું છું. આહાહા..! એનો અર્થ એ થયો કે વિકલ્પથી કોઈ ધર્મ માને છે તો એ નમન કરવા લાયક નથી. આહાહા..! રાગથી ધર્મ માને, મનાવે અને પ્રરૂપણા કરે એ નમન કરવાલાયક નથી. આહાહા..!

ગાથા-૧૨૪.

કિં કાહદિ વળવાસો કાયકિલેસો વિચિત્તવવાસો ।

અજ્ઞયણમોણપહુદી સમદારહિયસ્સ સમણસ્સ ।।૧૨૪।।

વનવાસ વા તનકલેશરૂપ ઉપવાસ વિધવિધ શું કરે?

રે! મૌન વા પઠનાદિ શું કરે સામ્યવિરહિત શ્રમણને? ૧૨૪.

ટીકા :- આહાહા...! ‘અહીં (આ ગાથામાં), સમતા વિના...’ સમતા કોને કહે છે? વીતરાગભાવને. આહાહા...! અંદરમાં વીતરાગભાવથી ભયો પ્રભુ છે એના અવલંબને જે વીતરાગ દશા ઉત્પન્ન થાય એ વીતરાગદશાને સમતા કહે છે. સામાયિકમાં કહે છે ને? સામાયિકમાં સમતાનો આય લાભ. પણ હજી સમ્યગ્દર્શન નથી એને સામાયિક ક્યાંથી આવી ગઈ? સમતાનો લાભ સમતાસ્વરૂપ વીતરાગ આત્મા છે, એની અનુભવદૃષ્ટિ થાય પછી એમાં લીન થાય તો સમતાનો, વીતરાગનો લાભ થાય છે. આહાહા...! ગજબ વાત છે. ઠીક આવ્યા. થોડા સાંભળવા તો આવ્યા અહીંયાં શું છે આ? કાંઈક બીજી જાત છે. આહાહા...!

વનવાસ વા તનકલેશરૂપ ઉપવાસ વિધવિધ શું કરે?

રે! મૌન વા પઠનાદિ શું કરે સામ્યવિરહિત શ્રમણને? ૧૨૪.

ટીકા ‘અહીં (આ ગાથામાં), સમતા વિના દ્રવ્યલિંગધારી શ્રમણાભાસને કિચિત્ પરલોકનું કારણ નથી (અર્થાત્ જરાય મોક્ષનું સાધન નથી)...’ ‘સમતા વિના દ્રવ્યલિંગધારી શ્રમણાભાસને...’ સમતા શબ્દે સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર નિશ્ચય વીતરાગભાવ. આત્મા વીતરાગસ્વરૂપ જ ત્રિકાળ છે. એ વીતરાગસ્વરૂપની દૃષ્ટિ, એનું જ્ઞાન અને એની રમણતા ત્રણેય વીતરાગ છે. મોક્ષમાર્ગ એ વીતરાગભાવ છે. તો એ કહે છે, કે એ વીતરાગભાવ ‘વિના દ્રવ્યલિંગધારી શ્રમણાભાસ...’ સાધુ નામ ધરાવીને દ્રવ્યલિંગ ધારણ કર્યું છે. આહાહા...! ‘કિચિત્ પરલોકનું કારણ નથી...’ એવા દ્રવ્યલિંગ ધારણ કરીને સાધુ થાય છે, નગ્ન મુનિ દિગંબર થાય, પંચમહાવ્રત પાળે, અઠ્યાવીશ મૂળગુણ પાળે એને કિચિત્ પરલોકનું કારણ નથી, મોક્ષનું કિચિત્ કારણ નથી. પરલોક એટલે મોક્ષ. આહાહા...!

‘અહીં (આ ગાથામાં), સમતા વિના...’ વીતરાગી દૃષ્ટિ વિના, વીતરાગી પરિણતિ વિના મોક્ષનું કારણ નથી. ‘દ્રવ્યલિંગધારી શ્રમણાભાસને કિચિત્ પરલોકનું કારણ નથી (અર્થાત્ જરાય મોક્ષનું સાધન નથી) એમ કહ્યું છે.’ આહાહા...!

‘કેવળ દ્રવ્યલિંગધારી શ્રમણાભાસ...’ દ્રવ્યલિંગ નગ્નપણું ધારણ (કર્યું). નગ્નપણું એ દ્રવ્યલિંગ છે. સમજાણું કાંઈ? વસ્ત્રસહિત તો દ્રવ્યલિંગ પણ નથી. આ ભગવાનનું વચન છે. ‘કેવળ દ્રવ્યલિંગધારી શ્રમણાભાસને...’ આહાહા...! ‘સમસ્ત કર્મકલંકરૂપ કાદવથી વિમુક્ત મહા આનંદના હેતુભૂત પરમસમતાભાવ વિના...’ આહાહા...! અંતરમાં સમતાનો પિંડ પ્રભુ વીતરાગભાવથી ભયો છે. એ વીતરાગભાવના અવલંબને સમતા, વીતરાગતા ઉત્પન્ન થાય છે એ જ મોક્ષમાર્ગ છે. એ સમતા વિના, એ મોક્ષમાર્ગ જે સ્વદ્રવ્યને આશ્રયે છે એ વિના... આહાહા...! છે ને? એના વિના..

‘(૧) વનવાસે વસીને...’ શું થયું? નગ્ન મુનિ દિગંબર વનમાં વસે છે. તો એમાં શું થયું? આહાહા...! આવ્યું? ‘કર્મકલંકરૂપ કાદવથી વિમુક્ત મહા આનંદના હેતુભૂત પરમસમતાભાવ વિના, (૧) વનવાસે વસીને વર્ષાઋતુમાં વૃક્ષ નીચે સ્થિતિ કરવાથી,...’ તેથી શું થયું તને? વૃક્ષ નીચે સ્થિતિ કરે, માથે વરસાદનું પાણી પડે તો એમાં શું લાભ છે? કાંઈ લાભ નથી. આહાહા...! આકરી વાત છે, ભગવાન! ‘આનંદના હેતુભૂત પરમસમતાભાવ વિના, (૧) વનવાસે વસીને વર્ષાઋતુમાં વૃક્ષ નીચે સ્થિતિ કરવાથી, ગ્રીષ્મઋતુમાં પ્રચંડ સૂર્યના કિરણોથી સંતપ્ત પર્વતના શિખરની શીલા ઉપર બેસવાથી...’ ધોમ તડકો હોય અને શીલા ઉપર બેસે તેથી શું થયું? આહાહા...! એ બધા એકઠા વિનાના મીંડા છે.

અંતર સ્વરૂપસામગ્રી સમ્યગ્દર્શન, રાગથી, વિકલ્પથી, ભેદથી રહિત એવી દૃષ્ટિ થઈ નથી, અનુભવમાં આનંદ આવ્યો નથી તો એ ક્રિયાકાંડ બધો ફોગટ છે. ફોગટ નહિ, સંસાર ફળશે, પરિભ્રમણ મળશે. આહાહા...! એ કહે છે, જુઓ! આહાહા...! ‘શિખરની શીલા ઉપર બેસવાથી અને હેમંતઋતુમાં રાત્રિમધ્યે દિગંબરદશાએ રહેવાથી,...’ મૂળ તો દિગંબર ધર્મ અનાદિ છે. અનાદિ છે અને ભગવાન પાસે એ ચાલે છે. એ કોઈ સંપ્રદાય નથી, પક્ષ નથી, કોઈ પંથ નથી. વસ્તુનું સ્વરૂપ છે. એ ચીજ છે. એ કહે છે, કે ‘દિગંબરદશાએ રહેવાથી, (૨) ત્વચા અને અસ્થિરૂપ (માત્ર હાડચામરૂપ) થઈ ગયેલા આખાં શરીરને ક્લેશદાયક મહા ઉપવાસથી,...’ આહાહા...! છ-છ મહિનાના અપવાસ કર્યા, મહિનાના અપવાસ કર્યા, વર્ષાતપ કર્યા. ક્લેશદાયક છે ને? ‘આખા શરીરને ક્લેશદાયક મહા ઉપવાસથી,...’ એનાથી શું થયું? એ બધું બંધનું કારણ છે. આહાહા...! વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)